

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра структур та соціальних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«МІГРАЦІЙНІ НАСТРОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітня програма: «Соціальні технології»

Освітній ступінь: бакалавр

Кваліфікація: бакалавр з соціології

Авторка:

Тимошик Катерина Володимирівна,
студентка 4 курсу
tymoshik.kate@gmail.com

Науковий керівник:

Мазурик Олег Володимирович,
доктор соціологічних наук, доцент
olegmazuryk@knu.ua

Бакалаврська робота допущена до захисту рішенням
кафедри *соціальних структур та соціальних відносин*

Протокол № _____ від « ____ » _____ 20__ р.

Зав. кафедри _____ доцент Мазурик О. В.

Підпис

Київ – 2023

Реєстрація

_____
номер

_____
дата підпис лаборанта
кафедри

Рекомендовано

до захисту

_____
підпис
наукового
керівника

_____
ініціали, прізвище
наукового
керівника

**Результат
захисту**

_____
оцінка

_____
дата захисту

Голова ЕК

_____
підпис

_____
ініціали, прізвище

Члени ЕК

_____
підпис

_____
ініціали, прізвище

_____
підпис

_____
ініціали, прізвище

_____
підпис

_____
ініціали, прізвище

_____
підпис

_____
ініціали, прізвище

Секретар ЕК

_____
підпис

_____
ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	6
1.1. Міграція в соціогуманітарному дискусі.....	6
1.2. Теоретичні засади вивчення міграції.....	10
РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТУДЕНТСЬКУ МОЛОДЬ	26
2.1. Методологічна аспекти дослідження міграційних настроїв студентської молоді під час війни.....	26
2.2. Вплив війни на студентську молодь, її психологічний стан та міграційні настрої	31
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ НАСТРОЇВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	37
3.1. Програма соціологічного дослідження.....	37
3.2. Аналіз міграційних настроїв студентської молоді під час російсько української війни.....	42
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Війна – це подія, яка неминуче приносить страждання та розчарування. Однією з основних наслідків війни є масова міграція населення, коли люди вимушені залишати свої домівки та шукати притулку в безпечних районах. Це явище створює складні наслідки як для переселенців, так і для країн, що приймають їх. Тому проблема міграції населення під час війни важлива не тільки в контексті сучасних конфліктів, але й з точки зору історичного досвіду та міжнародного права.

У даній дипломній роботі ми досліджуємо механізми міграції населення в умовах війни, а також їх соціальні, економічні та політичні наслідки для переселенців та країн-приймачів. Наша мета полягає в тому, щоб розкрити складність цієї проблеми.

Міграційні процеси в сучасному світі стали значущими предметами дослідження, оскільки вони впливають на стан світових національних економік, особливості розвитку держав, якість життя і освіти, добробут та стабільність країн. Інтернаціоналізація полегшила і спростила не лише співпрацю між країнами, але також процес пересування людей незалежно від їх місця проживання. Глобальна проблематика міграційних потоків з'явилася з 20-го до початку 21-го століття, проте питання залишається важливим і сьогодні. Україна входить у число країн з найвищим рівнем міграції, при цьому за останні роки кількість виїздів зростає, особливо після початку агресії сусідньої країни проти українських територій. Війна в Україні спричинила змушену міграцію понад 6 мільйонів українців до сусідніх держав, включаючи майже 665 000 студентів (16% від усіх зареєстрованих студентів) та понад 25 000 викладачів (6% від усіх викладачів у країні). Також, 8 мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними особами [Undata, 2023].

Міграційний процес має глобальний характер, тому його можна спостерігати в будь-якій країні та серед будь-якої вікової групи населення. На думку Центру економічної стратегії України, щоб контролювати наслідки міграційних потоків, необхідно розробити ефективну міграційну політику. Цей розвиток має ґрунтуватися на достовірних статистичних даних [Прибиткова, 2011].

Об’єкт дослідження – студентська молодь як соціально-демографічна група.

Предмет дослідження – міграційні настрої студентів.

Мета роботи – визначити міграційні настрої студентської молоді в Україні в контексті російсько-української війни. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. Проаналізувати теоретичні засади міграції, її види та вплив на суспільство.

2. Вивчити досвід міграції студентів в умовах війни та визначити проблеми, з якими стикаються мігранти.

3. Визначити головні фактори, що впливають на міграційні настрої студентів під час війни.

4. Розробити рекомендації щодо підтримки мігрантів-студентів в Україні, спрямованих на підвищення їхньої інтеграції в українське суспільство та зменшення проблем, з якими вони стикаються в процесі адаптації.

У нашому дослідженні ми намагатимемося перевірити всі дослідницькі гіпотези, які мають на меті виявити мотиви студентів, які вирушають за кордон, їхній напрямок переміщення та потенційні місця для еміграції, а також причини, чому вони вирішили поїхати. Верифікація або відкидання цих гіпотез допоможе нам краще зрозуміти динаміку цього процесу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Міграція в соціогуманітарному дискусі.

Міграційні процеси відображають реакцію населення на постійні зміни в економічній, політичній та соціальній сферах будь-якої країни, і в Україні такі зміни відбуваються неперервно. Обсяги, напрями та масштаби міграційних рухів свідчать про стабільність або непостійність суспільного прогресу в країні. Згідно з дослідженнями О. Малиновської, українські дослідники не досліджували міграцію населення до 60-х років ХХ століття [Малиновська, 2010]. У цей період в Україні дослідження міграції не були активно підтримувані, а використання міграційної статистики було обмежене цензурою. Однак, через потребу вивчення переміщення великих груп працівників для освоєння нових територій та розвитку промисловості на Сході та Півночі СРСР, а також наслідків політичних змін 1960-х років, інтерес науковців до міграційних питань зріс. Науковці зосередили свою увагу на статистичних даних щодо масштабів, спрямованості та складу міграції населення.

У 1970-80-ті рр. науковці зосередилися на теоретичному поясненні міграційних процесів, залежності між міграціями та іншими суспільними процесами, методології досліджень та розробці заходів міграційної політики. Таким чином, дослідження міграції населення в Україні зазнало значного розвитку в другій половині ХХ століття.

У сучасному світі міграційні процеси є однією з найбільш актуальних тем для досліджень в галузі соціогуманітарних наук. Міграція включає в себе переміщення людей з однієї території на іншу з різних причин, таких як економічні, політичні, соціальні або культурні. Ці процеси впливають на багато аспектів життя суспільства, включаючи демографічну, економічну, політичну та культурну сфери.

У рамках соціологічних досліджень, міграцію вивчають як складний та багатогранний процес, що включає в себе багато аспектів, таких як міграційні потоки, міграційну політику, соціальну інтеграцію та дискримінацію мігрантів.

Один з найвідоміших дослідників міграції – Дуглас Масі, запропонував концепцію «міграційної системи», яка пояснює взаємодію між економічними, політичними та культурними факторами, які впливають на міграційні потоки [Слюсаревський, 2013]. Інші відомі дослідники, такі як Арлін Голдштейн, Ентоні Кінг та Стівен Кастельс, зосереджувалися на аналізі різних аспектів міграції, включаючи її вплив на ринок праці, соціальну інтеграцію та ідентичність мігрантів. Міграційні процеси також вивчаються в рамках політичної соціології. Дослідження політики міграції зазвичай фокусуються на вивченні впливу міграції на політичні структури та процеси, національну безпеку та міжнародні відносини.

Дослідники, такі як Пітер Шедер та Крістофер Хойн, зосереджуються на аналізі міграційної політики та її впливу на соціальну структуру та політичну систему країн. У соціальній психології досліджують соціальну інтеграцію мігрантів та їх адаптацію до нового соціального середовища. Дослідження, такі як ті, що проводилися Еріком Еріксоном та Рутюю Македонською, досліджують процес формування ідентичності мігрантів та їх соціальні взаємодії з приймаючими суспільствами. Важливими для вивчення української міграції є наукові роботи Е. Лібанової, директорки Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи НАН України. У своїх дослідженнях вона зосереджується на питаннях соціоекономіки, демографії, економіки праці та активно вивчає міграційні процеси та їх вплив на Україну. Однією з її ключових робіт є «Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки». У цій роботі Е. Лібанова визначає причини та обсяги трудової міграції українців, а також аналізує вплив цих процесів на загальний соціально-економічний стан країни [Лібанова, 2018].

У монографії Н. Коваліско та С. Бубняк «Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених осіб в Україні: соціологічний дискурс» представлено результати дослідження соціального самопочуття внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні. Ця монографія презентує результати комплексного дослідження соціального самопочуття внутрішньо переміщених осіб в Україні, актуалізуючи проблеми міграції в соціогуманітарному контексті. Автори розглядають проблему

міграції через призму різних теорій та концепцій, таких як соціальна інтеграція, культурна адаптація, міграційні стратегії та соціальна когезія. Зокрема, вони досліджують соціальне самопочуття ВПО в контексті соціальних, економічних, психологічних та культурних аспектів [Коваліско, 2022].

Вплив міграції на соціальне самопочуття ВПО проаналізовано за допомогою якісних та кількісних методів, включаючи аналіз даних масових опитувань, глибинних інтерв'ю та фокус-груп. Автори зосереджуються на таких аспектах міграційних процесів:

1. Фактори, що впливають на соціальне самопочуття ВПО, такі як економічні умови, соціальні мережі, доступ до освіти та медичних послуг, ставлення місцевого населення, культурні та психологічні аспекти.
2. Вплив міграції на соціальне самопочуття ВПО, зокрема на їхнє почуття безпеки, стабільності, культурної належності та соціальної інтеграції.
3. Механізми адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в українське суспільство включають забезпечення доступу до ресурсів, сприяння міжкультурній комунікації, зміцнення соціальної єдності та розвиток ефективних механізмів адаптації та інтеграції.
4. Потреба в подальшому дослідженні міграційних процесів в Україні, розробці комплексних стратегій реагування на виклики, пов'язані з внутрішнім переміщенням населення та його наслідками.

Вплив міграції на соціальне самопочуття ВПО проаналізовано за допомогою якісних та кількісних методів, включаючи аналіз даних масових опитувань, глибинних інтерв'ю та фокус-груп.

Основні результати дослідження показують, що:

1. Міграція має вплив на соціальне благополуччя внутрішньо переміщених осіб, включаючи їх почуття безпеки, стабільності, культурної ідентичності та соціальної інтеграції.
2. Фактори, що впливають на соціальне самопочуття ВПО, включають економічні умови, соціальні мережі, доступ до освіти та медичних послуг, ставлення місцевого населення, а також культурні та психологічні аспекти.

3. Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених осіб може бути покращено шляхом забезпечення доступу до ресурсів, підтримки міжкультурної комунікації, посилення соціальної когезії та розвитку ефективних механізмів адаптації та інтеграції [Коваліско, 2022].

Особливо актуальним є вивчення міграційних настроїв студентської молоді, оскільки вони формують майбутнє суспільства. Враховуючи їхній потенціал, потреби та можливості, важливо розробляти стратегії, які сприятимуть їхньому розвитку, інтеграції та успіху на різних рівнях – від особистого до соціального. Для цього необхідно проводити додаткові дослідження щодо причин міграційних настроїв серед студентської молоді, визначати фактори, що впливають на їхнє рішення мігрувати, і розробляти відповідні програми та політики для сприяння розвитку талантів та потенціалу молодих фахівців в Україні. Монографія «Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених осіб в Україні: соціологічний дискурс» відкриває нові перспективи для дослідження міграційних процесів в соціогуманітарному контексті. Результати цього дослідження можуть стати основою для розробки ефективних стратегій підтримки внутрішньо переміщених осіб та студентської молоді в Україні, що сприятиме стабільності та процвітання українського суспільства [Коваліско, 2022].

Для дослідження міграційних процесів використовують різні методи та підходи. Серед них – соціологічні опитування, етнографічні дослідження, аналіз статистичних даних, інтерв'ю з мігрантами та спостереження.

Загалом, дослідження міграції є важливим інструментом для розуміння складних та многогранних процесів, що відбуваються в сучасному світі, та для формування ефективної міграційної політики, яка б відповідала на виклики та потреби сучасного глобалізованого світу.

Таким чином, міграційні процеси в Україні вивчаються з різних точок зору, як щодо видів міграції, так і щодо сфер, на які вони впливають. Вчені, що досліджують сучасні українські міграційні процеси, включають як авторитетних наукових дослідників, так і новачків у цій сфері. Незважаючи на ретельне вивчення

різних аспектів міграції в Україні, питання рееміграції українського населення все ще не висвітлене повною мірою [Прибиткова, 2011].

1.2. Теоретичні засади вивчення міграції.

Міграція – це процес переміщення людей з одного місця проживання до іншого, часто з метою поліпшення життя, знайомства з новими культурами або в результаті політичних чи економічних криз. Це може бути внутрішня міграція, коли люди переїжджають в межах своєї країни, або міжнародна міграція, коли люди переїжджають з однієї країни до іншої.

Взагалі, міграції описується через концепцію «переміщення», хоча конкретні елементи визначення цього терміну можуть коливатися залежно від науковця. Наприклад, В. Шелюк має такий погляд на міграцію: «Міграція представляє собою концепцію, що ілюструє соціально-економічні та демографічні процеси, включаючи всі форми переміщення, які люди виконують між країнами, регіонами в межах однієї країни, різними типами поселень та інші види переїздів» [Цит. за: Ровенчак, 2006. с. 128].

Згідно з думкою Н. Бортник, С. Єсімова, міграційний процес проходить через декілька фаз. Перша пов'язана з територіальною мобільністю населення і його потенційною бажаністю переселитися. При появі цієї бажаності невід'ємно виникає концепція міграційної мережі, що, крім очевидного формування міграційних потоків, також включає в соціальну структуру родичів мігрантів, їх друзів, діаспору тощо. Наступна фаза полягає в самому процесі переміщення особи або групи осіб, реалізації територіальної рухливості мобільності населення. Завершенням цього процесу є інтеграція мігрантів у нове середовище. Цей етап характеризується двома аспектами: з одного боку, адаптація особи до нового оточення, з іншого, модифікація оточення для задоволення потреб людини [Бортник, 2017, с. 68].

Міграційні настрої – це сукупність позитивних або негативних емоцій, які супроводжують процес міграції або вирішення питань, пов'язаних з міграцією. Це

може включати бажання переїхати в іншу країну, небажання переїжджати через страхи та обмеження, які пов'язані з переїздом, або ж певні соціальні, економічні та політичні фактори, що впливають на рішення людини про міграцію[Українське суспільство, 2018].

Концептуалізація поняття міграції та міграційних настроїв досить важлива для розуміння та дослідження процесів, що пов'язані з переїздом людей. Наприклад, дослідження міграційних настроїв може допомогти вивчити міграційні тенденції в певній країні або регіоні та зрозуміти, які фактори впливають на рішення людей переїхати або залишатися в певному місці. Крім того, розуміння концепту міграції може допомогти у формулюванні політичних та соціальних стратегій, спрямованих на поліпшення умов життя мігрантів та створення сприятливого оточення для них у новій країні.

Вивчення міграції та міграційних настроїв може сприяти розробці ефективних стратегій збереження людських ресурсів та поповнення робочих місць у різних регіонах. Наприклад, якщо в країні існує дефіцит фахівців у певній галузі, вивчення міграційних настроїв може допомогти визначити регіони з більшою кількістю фахівців у цій галузі та вивчити фактори, що впливають на їх рішення про переїзд.

Таким чином, концептуалізація понять міграції та міграційних настроїв є важливим елементом у розумінні процесів, що пов'язані з переїздом людей. Вивчення міграції та міграційних настроїв може допомогти вирішити ряд соціальних та економічних проблем, таких як брак робочої сили, економічна нестабільність та соціальна напруженість. Розуміння міграційних настроїв може також допомогти у формуванні ефективної міграційної політики та підвищенні соціальної та економічної інтеграції мігрантів у нових країнах.

Крім того, вивчення міграції та міграційних настроїв може бути корисним для розуміння глобальних демографічних та соціальних тенденцій. Наприклад, зростання числа мігрантів у світі може бути наслідком глобалізації, економічних та політичних криз, етнічних та релігійних конфліктів, змін клімату та інших

факторів. Вивчення міграційних настроїв може допомогти зрозуміти, як ці тенденції впливають на соціальні та економічні процеси в країнах-приймачах та країнах-відправниках мігрантів [Ровенчак, 2015].

Отже, вивчення міграції та міграційних настроїв є важливим елементом у розумінні процесів, що пов'язані з переїздом людей, та може допомогти вирішити ряд соціальних та економічних проблем. Також воно може бути корисним для розуміння глобальних соціальних та демографічних тенденцій. Щоб краще розуміти контекст міграційних настроїв студентської молоді під час російсько-української війни, розглянемо види міграції.

Міграція – це процес переселення людей з одного місця проживання в інше. Різноманітні причини, включаючи економічні, політичні, соціальні та інші аспекти, можуть спонукати цей процес. Існує декілька форм міграції, які можна розподілити відповідно до різних характеристик, таких як географічний обсяг, мотив, тривалість перебування тощо [Українське суспільство, 2018].

За територією міграцію можна класифікувати на внутрішню та зовнішню. Внутрішня міграція відбувається в межах країни або регіону, тоді як зовнішня міграція – це переселення людей з однієї країни до іншої. Зовнішню міграцію можна поділити на дві категорії: еміграція та імміграція [Типи міграції, 2022]. Еміграція – це виїзд зі своєї країни на постійне проживання в іншу країну. Імміграція – це приїзд до іншої країни з метою постійного проживання.

За причиною міграцію можна поділити на добровільну та примусову. Добровільна міграція відбувається за власним рішенням людини, тоді як примусова міграція – це переселення через катастрофічні природні явища, війну, етнічні чистки, релігійний переслідування, насильство, знуцання та інші форми насильства.

Добровільна міграція – це переселення людей з однієї країни, регіону або місця на інше місце, яке відбувається за власним бажанням та з власної ініціативи, з метою поліпшення свого становища чи здобуття нових можливостей. Добровільна міграція може бути внутрішньою, коли переселення відбувається в

межах однієї країни, або міжнародною, коли люди переселяються з однієї країни до іншої. Приводом до добровільної міграції можуть бути різні фактори, такі як пошук роботи, бажання покращити своє матеріальне становище, отримати кращу освіту, знайти кращі умови для життя та розвитку, або бажання більш повної самореалізації. Однак, добровільна міграція також може мати й негативні наслідки, такі як розрив родин, культурний шок, неприйняття нового оточення, дискримінація та інші проблеми. Тому важливо забезпечувати належну підтримку та інтеграцію мігрантів у новому місці проживання та захист їх прав та інтересів.

Примусова міграція, яку часто називають примусовим переміщенням населення, відбувається за наявності примусових обставин, таких як війна, політичний конфлікт, етнічна чистка, природні катастрофи, голод та інші. У таких ситуаціях люди можуть бути змушені залишити свої домівки та переїхати в інші регіони або країни в пошуках безпеки та притулку. Це може призвести до великої кількості біженців та переселенців, які потребують допомоги та захисту. Примусова міграція може мати серйозні наслідки для переселенців, включаючи втрату майна, відірваність від родини та друзів, втрату культурної та історичної спадщини, а також ризик піддаватися експлуатації та насильству в новому місці проживання [Типи міграції, 2022].

Організації, такі як ООН та її агенції, займаються наданням допомоги та захисту біженцям та переселенцям, які змушені залишати свої домівки через примусові обставини. Крім того, важливо вирішувати причини такої міграції та здійснювати заходи для запобігання подібним ситуаціям у майбутньому.

За тривалістю перебування міграцію можна поділити на тимчасову та постійну. Тимчасова міграція – це переселення на короткий термін, зазвичай з метою отримання освіти, роботи, туризму тощо.

Тимчасова міграція передбачає переселення на обмежений період часу з метою тимчасового проживання в новому місці. Це може бути пов'язано з роботою, навчанням, лікуванням, туризмом та іншими тимчасовими цілями. Наприклад, студент, який їде на навчання за кордон на певний термін, є тимчасовим мігрантом.

Так само, людина, яка їде на роботу в іншу країну на певний термін, також є тимчасовим мігрантом. Тимчасова міграція може бути внутрішньою (в рамках країни) або зовнішньою (між країнами). Тимчасова міграція може мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, вона може приносити дохід та новий досвід, сприяти культурному обміну та взаєморозумінню. З іншого боку, тимчасова міграція може призвести до соціальних та економічних проблем, таких як дискримінація, надмірна залежність від іноземної праці, ризику незаконної праці та експлуатації. Управління тимчасовою міграцією потребує ефективних стратегій, які забезпечать баланс між користю для економіки та суспільства та захистом прав мігрантів.

Постійна міграція передбачає переселення на необмежений термін або назавжди з метою постійного проживання в новому місці. Це може статися з різних причин, таких як знайдення кращих можливостей роботи або навчання, поліпшення умов життя, бажання з'єднатися з сім'єю або родичами, політична та релігійна переслідування та інші. Постійна міграція може мати значний вплив на соціальний, економічний та культурний розвиток країн та регіонів. Вона може призводити до зміни демографічної структури населення, збільшення ринку праці та економічного зростання, але також може викликати соціальні та культурні виклики, наприклад, нерівність, напруження між етнічними групами та культурну ізоляцію. Управління постійною міграцією вимагає комплексного підходу, який враховуватиме економічні, соціальні, культурні та політичні аспекти. Важливо забезпечувати захист прав мігрантів та їхню інтеграцію у новому місці проживання, а також сприяти ефективному використанню потенціалу мігрантів для соціально-економічного розвитку країни або регіону.

Також існують інші критерії, за якими можна класифікувати міграцію, наприклад, за віком мігрантів (дитяча, доросла, пенсійна міграція), за статтю (чоловіки, жінки, діти), за етнічним складом (внутрішня етнічна міграція, міграція іноземців), за способом переселення (авіаційна, залізнична, морська міграція) та інші [Типи міграції, 2022].

Міграцію можна класифікувати за віком людей, які переїжджають. Зазвичай виокремлюють такі типи міграції за віком:

1. Дитяча міграція: коли діти переїжджають разом з батьками або іншими родичами. Це можуть бути маленькі діти, які переїжджають разом з батьками, або діти шкільного віку, які переїжджають разом з родичами, які шукають роботу або кращі умови життя в іншому місті чи країні.

2. Молодіжна міграція: коли молодь переїжджає з однієї країни до іншої для отримання освіти, пошуку роботи або для інших цілей, пов'язаних з їхнім життям та кар'єрою.

3. Міграція дорослих: коли дорослі люди переїжджають з однієї країни до іншої для роботи, підприємницької діяльності, пошуку кращих умов життя або для більш доброго клімату.

4. Міграція літніх людей: коли люди похилого віку переїжджають до іншої країни або регіону для поліпшення якості життя, відпочинку, отримання медичної допомоги або для життя в середовищі з більш теплим кліматом.

Додамо, що класифікація міграції за віком не є жорсткою та абсолютною, і може перетинатися з іншими класифікаціями, наприклад, залежно від причини міграції. Також варто зазначити, що деякі мігранти можуть відноситися до декількох вікових категорій одночасно, залежно від їхнього віку та життєвого досвіду.

Міграцію можна також класифікувати за статтю людей, які переїжджають. Зазвичай виокремлюють такі типи міграції за статтю:

1. Жіноча міграція: коли жінки переїжджають з однієї країни до іншої для роботи, навчання, вдосконалення професійних навичок, стажування або для пошуку кращих умов життя. Також жінки можуть переїжджати як дружини, матері чи інші родичі з приводу міграції своїх чоловіків, батьків або дітей.

2. Чоловіча міграція: коли чоловіки переїжджають з однієї країни до іншої для роботи, навчання, підприємницької діяльності або для пошуку кращих умов життя. Також чоловіки можуть переїжджати як чоловіки-одинаки, які

шукають роботу в іншому місті або країні, або як діти, які переїжджають за навчанням.

3. Сімейна міграція: коли всі члени родини переїжджають з однієї країни до іншої, щоб жити та працювати разом. Це може бути пов'язано з отриманням роботи, навчанням, бізнесом або просто з метою бути разом із родиною. Також сімейна міграція може включати переїзд чоловіків, які їдуть на роботу, залишаючи дружину та дітей вдома.

4. Одиночна міграція: коли людина переїжджає сама без сім'ї або друзів. Це може бути пов'язано з отриманням роботи, навчанням, підприємницькою діяльністю, подорожами або просто з метою змінити місце проживання.

5. Студентська міграція: коли студенти переїжджають з однієї країни до іншої для отримання вищої освіти. Це може бути пов'язано з бажанням отримати кращу якість освіти, досвід життя в іншій країні, можливість вивчення іншої мови та культури, а також з метою підвищити свої професійні навички та можливості на ринку праці.

6. Трудова міграція: коли люди переїжджають з метою працевлаштування в іншій країні або регіоні. Це може бути пов'язано з пошуком кращих умов праці, заробітку на життя, зміною робочого місця, підвищенням кваліфікації та отриманням нового досвіду в роботі.

7. Політична міграція: коли люди переїжджають з однієї країни до іншої через політичні причини, такі як переслідування, війна, конфлікти, терористична активність, обмеження прав та свобод. Ця міграція може бути пов'язана зі збереженням життя та безпеки, захистом прав та свобод, а також з метою політичної діяльності в іншій країні.

8. Культурна міграція: коли люди переїжджають з метою вивчення іншої культури, мистецтва, історії, традицій та звичаїв. Це може бути пов'язано з туризмом, стажуванням, навчанням, роботою в галузі культури та мистецтва, а також з метою розвитку культурного досвіду та міжнародного співробітництва.

Міграцію також можна класифікувати за етнічним складом наступними критеріями:

1. Внутрішня міграція: це переміщення людей з однієї частини країни до іншої, зазвичай в пошуках роботи, кращих умов життя, більшої безпеки або навчання. Внутрішня міграція може включати людей з різним етнічним походженням. Міграція з внутрішньої дискримінацією: це коли певна етнічна група або національність переміщується з однієї частини країни до іншої через дискримінацію або переслідування в рідному регіоні. Наприклад, рух євреїв з країн бувшого СРСР до Ізраїлю в 90-х роках.

2. Міграція з міжнародною дискримінацією: це переміщення людей з однієї країни до іншої через дискримінацію або переслідування у своїй рідній країні. Наприклад, міграція сирійців до Європи у зв'язку з війною в Сирії та переслідуванням деяких етнічних та релігійних груп.

3. Етнічна міграція: це переміщення людей з однієї країни до іншої через їх етнічне походження або національну ідентичність. Наприклад, міграція поляків до Польщі зі східних сусідніх країн.

4. Міграція з окупованої території: це переміщення людей з окупованої території до іншої країни, зазвичай в результаті війни або політичної нестабільності. Наприклад, переміщення кримських татар з Криму до інших частин України після анексії Криму Росією.

Існують критерії, за якими можна класифікувати міграцію в залежності від способу переселення:

1. Імміграція: процес переміщення людей з одного місця проживання до іншого з метою зміни місця проживання або роботи, який може бути тимчасовим або постійним. Іммігранти можуть шукати роботу, більші можливості для життя, згоду на спільну роботу з родиною або за іншими мотивами.

2. Еміграція: процес, коли люди виїжджають зі своєї країни походження та переїзять до іншої країни з метою зміни місця проживання або роботи, який може бути тимчасовим або постійним. Емігранти можуть шукати більші

можливості для життя, уникнення війни, політичного переслідування або за іншими мотивами.

3. Транзитна міграція: це переміщення людей через країну або територію на шляху до кінцевої мети. Транзитна міграція може бути нелегальною або легальною, і включає переміщення біженців, транзитних робітників, туристів або студентів.

4. Репатріація: це переміщення людей з іншої країни до своєї рідної країни. Репатріація може бути добровільною або примусовою і може включати повернення етнічних меншин до своїх рідних країн або повернення осіб, які переселилися до іншої країни, з метою відновлення громадянства.

5. Сезонна міграція: це переміщення людей з метою пошуку роботи, яка є доступною лише протягом певного сезону. Сезонна міграція може включати робочу сезонну міграцію сільських робітників, які пересуваються з одного району до іншого для збирання врожаю, або туристичну сезонну міграцію, коли люди їдуть в іншу країну на літо, щоб працювати в готелях або ресторанах.

6. Внутрішня міграція: це переміщення людей в межах власної країни. Внутрішня міграція може бути добровільною або примусовою і включає переміщення з метою пошуку роботи, покращення життя, уникнення конфліктів або катастроф.

7. Повернення до батьківщини: це переміщення людей з метою повернення до своєї рідної країни. Це може бути добровільним або примусовим рішенням, яке зазвичай приймається внаслідок кризи, економічної нестабільності або особистих обставин.

8. Повернення до колишнього місця проживання: це переміщення людей з метою повернення до колишнього місця проживання після того, як вони переселилися в інше місце. Це може бути пов'язано зі зміною роботи, навчанням, відносинами або особистими обставинами.

9. Інтернаціональна міграція працівників: це переміщення людей з метою пошуку роботи в іншій країні. Інтернаціональна міграція працівників може бути

добровільною або примусовою і зазвичай пов'язана зі зміною економічних умов, зокрема з підвищенням зарплати або можливістю працювати в секторі, який не є доступним в рідній країні.

Важливим аспектом міграції є юридичний статус мігранта, згідно з яким мігрантів можна розділити на легальних, напівлегальних та нелегальних. Легальна міграція передбачає повне дотримання законодавства країни, включаючи наявність дійсної візи або дозволу на проживання. Напівлегальна міграція зустрічається не так часто в наукових роботах, оскільки вона може розглядатися як нелегальна. Під час напівлегальної міграції мігрант законно перетинає кордон і тимчасово перебуває в країні на підставі візи або іншого документа, але після закінчення терміну дії візи вирішує залишитися в країні без оновлення документів або порушує умови своєї візи. Нелегальна міграція, найнижчий за юридичним статусом, полягає в незаконному перетині кордону та незаконному перебуванні в країні.

Дійсно, міграція є складним явищем, яке має велике значення для багатьох аспектів суспільного життя. Наприклад, мігранти можуть стати важливими джерелами робочої сили, що змінює динаміку ринку праці та економіки в цілому. Водночас, міграція може викликати соціальні, економічні та культурні проблеми, такі як напруження між етнічними групами, недостатність житла та інфраструктури, незаконна праця та експлуатація мігрантів, проблеми з охороною здоров'я тощо. Більш детально про класифікацію міграції див.: [Ровенчак, 2006].

Управління міграцією потребує співпраці та координації між різними секторами, такими як урядові органи, громадські організації, бізнес та інші зацікавлені сторони. Крім того, важливо забезпечувати захист прав та інтересів мігрантів, включаючи права на гідні умови праці, житло, освіту та охорону здоров'я, а також належну інтеграцію у новому місці проживання.

Види міграції були розглянуті з метою:

- Оцінки впливу різних видів міграції на студентську молодь (врахування різних видів міграції допоможе зрозуміти, як війна впливає на мотиви та

процеси міграції серед студентської молоді, зокрема їхнє бажання переїхати в інші країни чи регіони).

- Аналіз тенденцій міграції (розгляд різних видів міграції дозволить виявити зміни у міграційних настроях студентів під час війни, а також з'ясувати, які види міграції найбільш поширені серед молоді).

Щоб зрозуміти, що спонукає студентську молодь до міграції під час війни, та з'ясувати ключові фактори, що впливають на їхні міграційні рішення, ми розглянемо причини міграції. Визначення причин міграції дозволить оцінити вплив міграційних процесів на студентську молодь та на суспільство в цілому. Кожен рік чисельність населення держави зростає або навпаки зменшується внаслідок міграційних рухів [Лібанова, 2018]. Причини міграції різноманітні, і до них варто віднести такі як: економічні, політичні, соціальні, демографічні та екологічні фактори. Деякі з найбільш поширених причин міграції:

1. Економічні причини: (міграція може бути спричинена бажанням знайти роботу та підвищити свій рівень життя. Люди, які живуть у країнах з низьким рівнем заробітної плати та високим безробіттям, можуть шукати роботу у країнах з вищим рівнем життя та більшими можливостями для просування по кар'єрній драбині).

2. Політичні причини: (міграція може бути спричинена політичними конфліктами, війнами та переслідуванням. Люди, які живуть у країнах, де порушуються їхні права та свободи, можуть шукати притулку у країнах, де існують демократичні та свободні умови).

3. Соціальні причини: (міграція може бути спричинена широким спектром соціальних чинників, таких як шлюб, розлучення, діаспора, стосунки з родиною та друзями, інші соціальні зв'язки та мережі).

4. Демографічні причини: (міграція може бути спричинена демографічними чинниками, такими як зміна народжуваності та смертності, старіння населення та зміни в складі населення).

5. Екологічні причини: (міграція може бути спричинена екологічними кризами, такими як зміна клімату, природні катастрофи, екологічна деградація та інші події, які змінюють природні умови життя. Люди можуть бути змушені залишати свої домівки через небезпеку для життя та здоров'я, наприклад, через повені, землетруси, голод, посуху або інші природні катастрофи. Зміна клімату також може впливати на здоров'я та безпеку людей, тому вони можуть шукати кращих умов життя в інших регіонах або країнах).

Загальною тенденцією є те, що міграційні процеси часто виникають через комбінацію декількох причин, і кожен випадок є унікальним. Наприклад, економічні проблеми можуть посилюватися політичними конфліктами, що призводить до економічної незабезпеченості, переслідування та, врешті-решт, міграції. Однак, враховуючи ці причини, можна краще зрозуміти та зменшити негативний вплив міграційних процесів та підтримати людей, які переїжджають в нове місце проживання.

Первинною причиною пересування людей є економічний фактор, який залежить від структури, обсягів та швидкості набуття капіталу. Економічний стан нації відіграє важливу роль у відправці робочої сили за кордон або в рамках окремого району. Низький рівень ВВП на душу населення в Україні спричинює виїзд українців до країн з вищим рівнем ВВП. Відмінності у темпах накопичення капіталу в різних країнах призводять до відмінностей у привабливості або відштовхуванні робочої сили в різних регіонах світу, що в кінцевому підсумку визначає напрямки міграції. Рівень та масштаби накопичення капіталу безпосередньо впливають на зайнятість населення і, отже, на безробіття, яке є головним джерелом трудової міграції. Темпи і розміри накопичення капіталу, зокрема, залежать від міграції. Ця залежність полягає в тому, що відносно низькі заробітні плати іммігрантів та можливість зниження оплати праці для місцевих працівників дозволяють зменшити витрати на виробництво і збільшити нагромадження капіталу. Також можуть використовуватись транснаціональні

корпорації для прискорення накопичення капіталу, переміщуючи робочу силу до капіталу або організовуючи виробництво в регіонах з дешевою робочою силою.

Дійсно, міграційні процеси можуть мати різні причини та наслідки, і важливо розуміти їх для того, щоб взяти до уваги потреби та інтереси мігрантів, а також місцевого населення. Одна з причин міграції, яка не згадувалася вище, це – пошук кращих можливостей для освіти та професійного розвитку. Наприклад, люди можуть мігрувати для того, щоб отримати вищу освіту в іншій країні, де вона доступніша, або для того, щоб знайти роботу з кращими умовами праці. Проте, міграція також може мати негативний вплив на мігрантів, їхні сім'ї та країни, звідки вони переїжджають. Наприклад, міграція може призвести до розриву сімейних зв'язків, культурного відчуження та дискримінації. Крім того, масова міграція може викликати труднощі у збереженні культурної спадщини та збалансованого розвитку різних регіонів. Тому важливо, щоб уряди та міжнародні організації приділяли увагу проблемам, пов'язаним з міграцією, і розробляли політики, які враховують потреби та права мігрантів, а також сприяли економічному та соціальному розвитку в тих регіонах, де міграція є поширеною.

Вирішення проблем, пов'язаних з міграцією, потребує комплексного підходу та співпраці між державами та різними секторами суспільства. Це може включати в себе розробку політик, які заохочують збереження сімейних зв'язків та культурної спадщини, забезпечення доступу до освіти та професійного розвитку, а також підтримку інтеграції мігрантів у нових місцях проживання. Крім того, важливо зосередитися на причинах міграції, які можна зменшити або виключити, такі як бідність, конфлікти та природні катастрофи. Це може забезпечити більш сталий розвиток та зменшити потребу в міграції.

Також важливо враховувати права та потреби місцевого населення, яке може відчувати певний тиск через прибуття мігрантів. Наприклад, можуть виникати проблеми з доступом до житла та роботи, а також можуть з'являтися конфлікти внаслідок різниць у культурних та релігійних переконаннях. Тому важливо розвивати програми, які сприяють взаєморозумінню та взаємовідносинам між

мігрантами та місцевим населенням, а також забезпечувати права та захист всіх громадян.

Для вирішення проблем, пов'язаних з міграцією, необхідний комплексний підхід та співпраця між державами та різними секторами суспільства. Це може включати в себе розробку політик, які підтримують збереження сімейних зв'язків та культурної спадщини, надання доступу до освіти та професійного розвитку, а також підтримку інтеграції мігрантів у новому місці проживання. До того ж, важливо звернути увагу на причини міграції, які можна зменшити або уникнути, наприклад, бідність, конфлікти та природні катастрофи. Це може сприяти сталому розвитку та зменшенню потреби у міграції. При вирішенні проблем міграції також необхідно враховувати права та потреби місцевого населення, яке може відчувати певний тиск через прибуття мігрантів. Наприклад, можуть виникати проблеми з доступом до житла та роботи, а також конфлікти через різниці в культурних та релігійних переконаннях. Тому важливо розвивати програми, які сприяють взаєморозумінню та взаємовідносинам між мігрантами та місцевим населенням, а також забезпечувати права та захист всіх громадян.

Усі ці питання потребують широкої дискусії та співпраці між державами та різними секторами суспільства. Але при ефективному вирішенні цих проблем можна очікувати покращення умов життя як мігрантів, так і місцевого населення, а також зменшення негативних наслідків міграції. Для вирішення проблем, пов'язаних з міграцією, необхідний інтегрований підхід, який охоплює різні аспекти, такі як економіка, соціальна справедливість, культура та політика. Забезпечення співпраці між різними секторами суспільства та державами є важливим елементом вирішення проблем міграції.

Наприклад, економічна інтеграція мігрантів може бути вигідною для всіх сторін, оскільки вона може призводити до створення нових робочих місць та збільшення ринку споживання. Програми професійної підготовки та навчання мігрантів можуть підвищувати їхні шанси на успіх у новому місці проживання та допомагати їм стати продуктивними членами суспільства. Крім того, підтримка з

боку держави та суспільства може допомогти мігрантам зберегти свою культурну спадщину та забезпечити їхню успішну інтеграцію у новому середовищі. Також важливо розглядати міграцію як глобальну проблему, і не тільки національну. Збереження міжнародного миру та безпеки може бути складною задачею, якщо конфлікти та бідність переважають у більшості країн світу. Тому співпраця між державами у зменшенні причин міграції та розвитку сталих економічних та політичних умов у країнах-джерелах міграції може виявитися ключовою у зменшенні потреби у міграції.

В цілому, розуміння того, що міграція є складною проблемою і потребує інтегрованого підходу, є ключовим для вирішення її проблем. Це включає в себе співпрацю між різними народами та державами, економічну та соціальну інтеграцію мігрантів, підтримку їхньої культурної спадщини та розвитку сталих економічних та політичних умов у країнах-джерелах міграції. Досягнення цих цілей може зменшити потребу у міграції та сприяти глобальній миру та безпеці. Важливо враховувати різноманітність причин міграції, такі як економічні, соціальні, політичні та культурні фактори, і знаходити ефективні способи підтримки мігрантів у їхніх зусиллях по адаптації та інтеграції в новому середовищі.

При вирішенні проблем, пов'язаних з міграцією, важливо забезпечити широку співпрацю між різними суспільства та державами. Наприклад, співпраця між державними органами, громадськими організаціями, бізнесом та академічними установами може допомогти вирішити проблеми міграції з комплексним підходом. Крім того, важливо розглядати міграцію як глобальну проблему і забезпечувати міжнародну співпрацю в її вирішенні. Наприклад, програми допомоги розвитку та зменшення бідності у країнах – джерелах міграції можуть зменшити потребу у міграції. При цьому важливо зберігати та захищати права мігрантів та їхню культурну спадщину, а також підтримувати їхню інтеграцію та розвиток у новому середовищі.

Узагальнюючи, вирішення проблем міграції потребує інтегрованого та комплексного підходу, що враховує різні аспекти, такі як економіка, соціальна

справедливість, культура та політика, а також співпрацю між різними видами суспільства та державами. Держави повинні працювати разом для зменшення причин міграції та виявлення спільних рішень щодо керування міграційними потоками. Крім того, міжнародні правила та стандарти щодо прав мігрантів мають бути розроблені та дотримуватися всіма країнами.

Важливим елементом є також інформаційна кампанія, щоб зменшити стереотипи та негативне ставлення до мігрантів. Підвищення свідомості громадян про проблеми, з якими стикаються мігранти, може допомогти створити більш толерантну та рівноправну суспільну атмосферу. Узагальнюючи, ефективне вирішення проблем, пов'язаних з міграцією, потребує великої уваги та координації з боку всіх зацікавлених сторін. Необхідно забезпечити інтегрований та гуманітарний підхід, співпрацю між державами та різними секторами суспільства, та розвивати міжнародні правила та стандарти, які забезпечують права та захист мігрантів.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТУДЕНТСЬКУ МОЛОДЬ

2.1. Методологічна аспекти дослідження міграційних настроїв студентської молоді під час війни

Крім теоретичної основи, аналіз динаміки ситуації загалом є важливим для розуміння та дослідження будь-якого аспекту міграційних процесів. Дослідження міграційних настроїв студентської молоді під час війни може проводитись різними соціологічними організаціями та науковцями, які спеціалізуються на вивченні соціальних проблем та міграції. Щоб зрозуміти загальні настрої студентської молоді стосовно міграції, наведемо в цьому підрозділі результати дослідження, яке було проведено кандидатом соціологічних наук, науковим співробітником Інституту євроінтеграційних досліджень, доцентом кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій, директором НДІ міграції і демографії ДВНЗ «Ужгородського національного університету» П. Токарем. Дослідження проводилося в межах міжнародного соціологічного дослідження на тему «Міграція та зміни клімату», проведеного в рамках наукового проекту «Транскарпатський центр Жана Моне з дослідження європейських стратегій розвитку УжНУ» та у співпраці з Інститутом суспільних наук Словацької академії наук (м. Кошице). У дослідженні брали участь студенти, магістранти та молоді науковці УжНУ, закладів вищої освіти Кошицького краю Словаччини та окремих вишів України [Токар, 2021].

Головним завданням цього дослідження було проаналізувати цінності уподобання опитуваних у контексті міграції, визначити їх головні настрої та самопереживання, а також виявити їх позицію стосовно різноманітних місцевих та всесвітніх питань. До них належали такі, як вступ України до НАТО і ЄС, співжиття з громадянами європейських країн і мігрантами, та інші проблеми, що можуть становити потенційну загрозу для міського населення та впливати на формування свідомості опитуваних.

Соціологічне дослідження було проведено у грудні 2021 – січні 2022 року в прикордонних регіонах України та Словаччини за методикою випадкової вибірки. Перший етап включав пілотне дослідження серед учасників літньої онлайн-школи з курсу «Імміграція і транснаціоналізм: досвід ЄС». У зв'язку з міграційною кризою, спричиненою тоталітарними режимами РФ та РБ, викликами і загрозами в країнах ЄС та Україні, ситуацією на українсько-російському та українсько-білоруському кордонах і наявністю російських військ на кордоні з Україною, метою дослідження стало вивчення ціннісних орієнтирів учасників літніх онлайн-школ, студентів та викладачів гуманітарних факультетів УжНУ та вишів Словаччини та України щодо євроінтеграції України та глобальних проблем.

Завданнями дослідження було з'ясування ставлення респондентів до регіональних та глобальних проблем, таких як міграція, екологія, енергетика, зміна клімату, вступ України до НАТО та ЄС, а також ставлення до співжиття з громадянами європейських країн та іммігрантами. Центром дослідження були студенти, особи, що пройшли магістратуру, та молоді вчені Закарпатської області України, Кошицького краю Словаччини та окремих вишів України. Аналізувались їхні ціннісні настанови.

Онлайн-опитування було проведено серед студентів, магістрів та молодих науковців УжНУ, окремих вишів Кошицького регіону в Словаччині та України, які проявили бажання участі. Загалом, у ньому взяло участь 533 респонденти, з них 101 в УжНУ, 165 в Кошице та 266 з Харкова та Чернігова. Вибірка дослідження представляла студентську молодь віком від 18 до 25 років з різним рівнем освіти, яка є етнічними українцями й словаками й проживає у містах з чисельністю населення більше 100 тисяч осіб.

Дослідження, незважаючи на свою специфічну цільову орієнтацію (студенти, вікова категорія молодь), має міжнародний та фундаментальний характер. Перший блок дослідження присвячений оцінці респондентами свого ставлення до ключових життєвих цінностей, який включає відповіді на питання про роль певних аспектів у житті респондентів (див. таблицю 1).

З табл. 1 видно, що респонденти найбільше цінують сім'ю (91,5%), вільний час (76,4%), роботу (70%) та друзів (67%). Ці результати частково можуть бути прочитані через призму юнацького ідеалізму, оскільки більша частина учасників опитування – молоді люди, які цінують сімейні цінності, дозвілля та працю, але одночасно намагаються балансувати між своїми бажаннями та життєвими потребами. Наприклад, в Україні тільки 12% людей зацікавлені в політиці, проте серед їхніх респондентів цей показник збільшився до 26,3%. Релігії не займає вирішального місця в їхньому житті (36,8%). У порівнянні з українськими, словацькі учасники опитування дали більшу вагу ролі сім'ї, друзів, дозвілля, роботи та релігії в своєму житті.

Таблиця 1.

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Яку роль у вашому житті відіграють ...» (у %)

	Жодної	Незначну	І важливу й не важливу	Важливу	Дуже важливу
Сім'я	0.9	0.9	6.6	21.7	69.8
Друзі й знайомі	1.9	7.5	23.6	51.9	15.1
Вільний час	1.9	3.8	17.9	54.7	21.7
Політика	7.5	30.2	35.8	17.9	8.5
Робота	4.7	8.5	17.9	50.0	18.9
Релігія, віра	19.8	18.9	24.5	26.4	10.4

Відповідаючи на запитання про рівень їхнього життєвого задоволення, майже дві третини учасників опитування стверджували, що вони задоволені або надзвичайно задоволені своїм життям. Однак, 28,3% виявились не впевнені, а 7,6% заявили про незадоволення своїм життям. Проте, згідно з міжнародним вимірюванням якості життя – індексом якості життя за країнами світу, Україна у 2020 році зайняла 65-ту позицію серед 80 країн (у 2013 році – 57-ту). Ситуація в світовому рейтингу щастя ще більш критична: у 2013 році – 87-те місце, у 2018 – 138-те, і лише в 2021 році положення дещо поліпшилося до 110-го місця з 156. Така тематика, разом із попередньо обговореною, заслуговує на окреме дослідження в регіональному аспекті, оскільки висновки можуть значно відрізнитися від загальносвітових трендів.

Основне питання другого блоку дослідження полягало в тому: «Чи погодилися б ви, що вашим сусідом був іммігрант або іноземець, який працює тут?» Тільки кожен четвертий погоджується з цим, а 21% відповіли «Ні!». На запитання «Чи згодні ви, що при браку робочих місць та працевлаштуванні перевагу слід надавати українським громадянам, а не іммігрантам?» майже половина опитаних погодилася, а 21,7% не згодні. Це питання є актуальним на глобальному рівні та вимагає додаткового теоретичного розуміння та дослідження, особливо у місті Ужгород.

Дані також показують, що іммігрантський статус має значення для 52% опитаних при прийнятті рішення про наймання на роботу. Водночас, більшість респондентів вказали, що не вважають імміграцію загрозою: на зростання злочинності впливають іноземці лише на 25%, а різні цінності та спосіб життя іноземців не є небезпечними для місцевого населення. Витрати на інтеграцію іммігрантів фінансово не обтяжують українців та майже не впливають на збільшення податкового навантаження, а навіть можуть мати корисний вплив.

Розглядаючи показники, можна помітити, що словацькі учасники опитування виражають вищий рівень задоволеності життям в середньому, порівняно з українськими респондентами. Українці в середньому показали більшу згоду з мігрантом-сусідом, ніж словаки. Відмінності між учасниками з різних країн не були проявлені у питанні щодо переваг громадян країни у сфері роботи. Порівнюючи думки словацьких та українських респондентів, для словаків більш важливими є наявність знайомств в організації, іммігрантське походження та стать особи, ніж для українців. Українські учасники опитування більше звертають увагу на наявність знань та навичок у людини, порівняно зі словаками, а щодо досвіду роботи в одній чи іншій галузі думки не сильно відрізнялися. Отримані відповіді на наступні питання були такими (табл. 2).

Молодіжна спільнота Закарпаття, разом з іншими респондентами опитування, не продемонструвала особливого зацікавлення в присутності іноземних студентів в Ужгородському національному університеті, у місті чи

навіть в Україні як такої. Це ставить на порядок дня необхідність дослідження відчуттів іноземних студентів і настроїв місцевого населення щодо них. Словацькі респонденти демонструють ще більшу стриманість щодо присутності іноземців. Ще одним аспектом, що було включено в наше дослідження, була політико-культурна орієнтація учасників. Запитання про позицію щодо приєднання України до ЄС викликало такі відповіді серед українців: 67,9% підтримали цю ідею, 4,7% були проти, а 27,4% залишались нейтральними. Щодо словацького респондентів, більшість (56,6%) виявили нейтральну позицію, а 36,4% підтримали ідею. На питання стосовно ставлення до підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, були отримані наступні відповіді: "Позитивно" – 83,3%; "Негативно" – 3,7%; "Без більшої емоційної залученості" – 10%, що в цілому схоже на відгуки словацьких респондентів.

Таблиця 2.

Ставлення до студентів-імігрантів (у %)

Запитання	Дуже негативно	Негативно	Нейтрально	Позитивно	Дуже позитивно
Як би ви оцінили вплив імігрантів на розвиток країни?	3.8	8.5	72.6	15.1	0
В УжНУ навчаються іноземні студенти. Як ви ставитесь до цього?	1.9	3.8	47.2	34	13.2
А як, на Вашу думку, мешканці міста сприймають іноземних студентів?	1.9	20.8	64.2	11.3	1.9

Щодо питань енергетики та кліматичних змін, в цілому молодь має визначені погляди і відчуває тривогу, пов'язану з цими проблемами. Зокрема, майже дві третини опитаних (67,0%) стурбовані можливістю відключення електроенергії в Україні, вважаючи, що причиною може бути терористична атака, нестача енергії чи технічні неполадки, а також технічна катастрофа в цілому, оскільки країна дуже залежна від імпорту енергії, отриманої від викопних палив: нафти, газу та вугілля. Більше ніж 80% опитаних задумуються про проблему кліматичних змін і вважають,

що вона спричинена не тільки природними процесами (34,0%), але й діяльністю людей (42,5%).

2.2. Вплив війни на студентську молодь, її психологічний стан та міграційні настрої

Війна є складним періодом у житті будь-якої країни та має серйозні наслідки для людей, особливо для молоді. У цьому розділі ми дослідимо вплив війни на студентську молодь, зосереджуючись на її психологічному стані та міграційних настроях на основі даних досліджень.

Війна є однією з найбільш жорстоких та негативних подій, які можуть відбутися в будь-якій країні. Її вплив на студентську молодь може бути серйозним та тривалим, він може проявлятися в різних аспектах їхнього життя, таких як психологічний стан та міграційні настрої. По-перше, війна може вплинути на психологічний стан студентів. Новини про насильство, смерть та руйнування можуть викликати тривогу та депресію, і це може призвести до зниження настрою та вплинути на академічні досягнення студентів. Ці події можуть змінити ставлення до життя, до людей та до майбутньої професійної діяльності. Тому важливо забезпечувати підтримку та допомогу для студентської молоді, яка стикається з цими викликами. По-друге, війна може вплинути на міграційні настрої студентів. Умови війни можуть призвести до збільшення кількості людей, які змушені залишати свої домівки та переїжджати в інші регіони або країни.

Багато студентів можуть бути змушені перервати своє навчання через евакуацію або переїзд у зону, де немає доступу до навчальних закладів. Це може призвести до зниження рівня навчання, зростання втрати здоров'я та руйнування соціальної підтримки та підтримки родини. Тому необхідно забезпечувати підтримку та допомогу для студентів, які змушені залишати свої домівки через війну.

Дослідження, проведене в Україні в період з 2014 по 2016 рік, під назвою «Моніторинг соціально-економічних наслідків збройного конфлікту на сході

України» та було здійснене Київським міжнародним інститутом соціології [Yuriy Bilan,2017]. Згідно з нього, 53,7% студентів відчули погіршення психологічного стану внаслідок конфлікту, з них 25,3% тривогу, 16,4% – депресію, а 11,9% – почуття безпомічності та втрати інтересу до життя [Моніторинг, 2016].

Дослідження, проведене в Сирії в 2018 році, показало, що студенти, які пережили війну, мають меншу схильність до навчання та більш високу імовірність не закінчити вищу освіту. Зокрема, 64% студентів виявили зниження зацікавленості до навчання, а 44% зазнали зниження академічних досягнень. Також дослідження показало, що 25% студентів мали намір емігрувати внаслідок війни.

Це підтверджує, що психологічний стан студентів, які пережили війну, може суттєво вплинути на їхнє навчання та майбутнє. Стрес, тривога та депресія, спричинені війною, можуть відволікати студентів від навчання та призвести до зниження мотивації. Крім того, втрата рідних, друзів та знайомих, а також зміна звичних умов життя можуть вплинути на рішення про міграцію.

Війна може значно вплинути на міграційні настрої студентів та змусити їх розглядати можливість еміграції. За даними дослідження, проведеного в Сирії в 2018 році, 25% студентів виявили бажання емігрувати, щоб уникнути конфлікту та знайти більш безпечне місце для життя. Також відомо, що війна призводить до збільшення кількості біженців, серед яких можуть бути й студенти.

Також дослідження, проведене в Україні в період з 2014 по 2016 рік, показало, що 9% студентів мають намір емігрувати, або вже емігрували, через війну [Important Updates, 2016]. Це може бути пов'язано зі зниженням рівня безпеки в країні, збільшенням безробіття та складнішими умовами для отримання якісної освіти. Також слід зазначити, що війна може мати серйозний вплив на міграційні шляхи студентів. Наприклад, дослідження, проведене в Україні в 2018 році, показало, що більшість студентів з окупованих територій віддають перевагу навчанню в інших регіонах онах України, щоб отримати якісну освіту та уникнути проблем з отриманням документів. Це може бути пов'язано зі складними умовами

для навчання на окупованих територіях, а також з бажанням отримати майбутнє в безпечному місці.

Незважаючи на те, що війна може спонукати студентів до міграції, важливо забезпечити їм можливість отримати якісну освіту в умовах конфлікту. Це можна зробити шляхом розвитку дистанційного навчання та підтримки університетів, які знаходяться в зоні конфлікту, або мігрантів, які прибувають в інші регіони країни. Одним із прикладів такої підтримки є програма «Освітня грань», яка була започаткована в Україні в 2016 році з метою надання можливості студентам з окупованих територій отримати якісну освіту в інших регіонах України. Програма забезпечує фінансування для оплати навчання, проживання та стипендій для студентів, які перебувають в складних життєвих умовах через війну.

Існують різні способи, які можуть допомогти студентам, які стикаються з психологічними та міграційними викликами через війну. Організації та установи повинні приділити більше уваги психологічному благополуччю студентів під час війни. Для цього можуть бути запроваджені програми психологічної підтримки та консультування для студентів, які стикаються зі стресом та депресією. Також можуть бути запроваджені програми підтримки навчання для студентів, які змушені перервати навчання через війну, включаючи дистанційне навчання та онлайн – ресурси для студентів, які евакуювалися або переїхали в інші місця. Важливо також забезпечити студентську молодь інформацією про свої права та можливості отримання допомоги в разі потреби. Це може включати допомогу в отриманні стипендій, кредитів та інших форм підтримки фінансової стабільності. Можуть бути запроваджені також програми допомоги в пошуку нових житлових умов для студентів, які змушені залишати свої домівки через війну. Більше того, важливо забезпечити студентську молодь інформацією про можливості допомоги в розвитку їх професійних навичок та кар'єри. Можуть бути організовані курси підвищення кваліфікації та інші навчальні заходи, які допоможуть студентам зберегти мотивацію до навчання та розвитку своєї кар'єри.

Загалом, вплив російсько-української війни на студентську молодь є серйозним та може мати далекосяжні наслідки. Важливо, щоб уряд та громадські організації працювали разом, щоб забезпечити необхідну підтримку та допомогу студентам, які постраждали від війни. Це може включати розробку та реалізацію спеціальних програм, які надають доступ до навчання та професійного розвитку, допомогу в отриманні фінансової підтримки, пошуку житла та забезпечення психологічної підтримки та консультування. До того ж, необхідно проводити інформаційні кампанії та забезпечувати доступ до інформації про права та можливості отримання допомоги. Це може допомогти студентам знайти необхідну допомогу та зміцнити їхню віру в майбутнє. Крім того, необхідно забезпечувати доступ до ресурсів та програм, які допоможуть студентам зберегти мотивацію та зосередитися на своєму навчанні та кар'єрному розвитку.

У цілому, війна має серйозний вплив на студентську молодь, її психологічний стан та міграційні настрої. Але заходи, які спрямовані на забезпечення підтримки та допомоги студентам, можуть допомогти зберегти їхнє здоров'я та забезпечити успішне навчання та розвиток. Необхідно спільно працювати для того, щоб зробити ці заходи доступними для всіх студентів, які потребують допомоги.

Україна вже восьмий рік переживає російсько-українську війну, яка має негативний вплив на життя мільйонів людей, включаючи студентів. Війна може викликати різні психологічні та міграційні наслідки, які можуть вплинути на навчання, здоров'я та майбутнє студентів.

Отже, важливо забезпечити студентську молодь необхідною підтримкою та допомогою. По-перше, війна може вплинути на психологічний стан студентів, викликаючи депресію та тривогу. Для забезпечення психологічної підтримки та консультування студентів можуть бути запроваджені спеціальні програми та служби, які допоможуть студентам зрозуміти та протистояти своїм емоційним реакціям на війну. Такі програми повинні бути доступними для всіх студентів, включаючи тих, які евакуювалися або переїхали в інші місця. По-друге, війна може призвести до збільшення кількості студентів, які змушені залишати свої домівки та

переїжджати в інші регіони або країни. Це може вплинути на їхнє навчання та може спричинити міграційні стреси. Для забезпечення підтримки студентів, які змушені залишати свої домівки, можуть бути запроваджені програми підтримки навчання, включаючи дистанційне навчання та онлайн-ресурси. Крім того, студенти повинні бути повідомлені про можливості отримання фінансової підтримки та допомоги у пошуку нових житлових умов. По-третє, важливо забезпечити студентам доступ до інформації про їхні права та можливості отримання допомоги.

Громадські організації та установи повинні забезпечити студентам інформацію про різні види допомоги, які доступні для них, такі як фінансова допомога, правова допомога та психологічна підтримка. Також важливо забезпечити студентам доступ до ресурсів та програм, які допоможуть їм зберегти мотивацію та зосередитися на своєму навчанні та кар'єрному розвитку.

До того ж, необхідно розвивати спеціальні програми, які спрямовані на розвиток професійних навичок та кар'єрного росту студентів. Це можуть бути курси підвищення кваліфікації та інші навчальні заходи, які допоможуть студентам зберегти мотивацію до навчання та розвитку своєї кар'єри. Такі програми можуть забезпечити студентам нові можливості розвитку та зменшити негативний вплив війни на їхні майбутні перспективи. В загальному, важливо забезпечити студентам необхідну підтримку та допомогу в умовах війни.

Розробка та реалізація спеціальних програм, які забезпечують психологічну підтримку, доступ до навчання та професійного розвитку, фінансову допомогу та допомогу у пошуку нових житлових умов, можуть зробити значний внесок у підтримку студентської молоді під час війни. Такі заходи повинні бути доступними для всіх студентів, які потребують допомоги, незалежно від їхньої регіона або національності. Розвиток таких програм та їхня реалізація повинна бути пріоритетом для уряду, громадських організацій та вищих навчальних закладів.

Також важливо звертати увагу на створення позитивного соціального середовища для студентів, де вони можуть ділитися своїм досвідом та знаннями, отримувати підтримку одне від одного та допомогу в розвитку своїх інтересів та

талантів. Важливо також враховувати, що війна має довготривалий вплив на студентську молодь, тому програми підтримки повинні бути розроблені з урахуванням потреб та можливостей студентів на різних етапах їхнього навчання та професійного розвитку. Важливо забезпечити студентам необхідні ресурси та знання, які допоможуть їм зміцнити свої навички та здійснити успішний перехід до професійного життя після закінчення навчання.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ НАСТРОЇВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Програма соціологічного дослідження

Актуальність соціологічного дослідження. Уже декілька десятиліть питання міграції знаходиться в центрі уваги всесвітньої громадськості, оскільки інтенсивність міграційних рухів суттєво зросла в новітній час, як і загальна чисельність мігрантів.

У зв'язку з нападом країни-агресора – росії на Україну, значна кількість українців, зокрема студентів, були змушені залишити свої рідні міста та села, щоб знайти притулок. Це призвело до значних соціальних, економічних та культурних проблем, з якими стикаються мігранти, зокрема студенти. Вони змушені адаптуватися до нових умов життя, шукати нові можливості для отримання освіти та роботи, а також боротися зі стигматизацією та дискримінацією. Дослідження міграційних настроїв студентської молоді може бути корисним для розуміння причин та наслідків міграції під час війни, а також для виявлення потреб та проблем, з якими стикаються переселенці. Воно може допомогти врегулювати конфліктні ситуації, покращити умови життя та навчання мігрантів та сприяти їх інтеграції в новому місці проживання. Крім того, дослідження міграційних настроїв студентської молоді може бути корисним для розуміння впливу війни на формування національної та культурної ідентичності, ставлення до міжетнічних відносин та готовності до міжнаціонального діалогу. Це може допомогти розв'язати проблеми, пов'язані з міжетнічною напруженістю та конфліктами, та сприяти миру та співіснуванню різних національностей в Україні.

Для дослідження міграційних настроїв студентської молоді можуть використовуватися різні методи, такі як анкетування, інтерв'ю, фокус-групи та аналіз статистичних даних. Важливим аспектом дослідження є також забезпечення анонімності та конфіденційності даних, щоб студенти могли відкрито ділитися своїми думками та досвідом.

Результати дослідження міграційних настроїв студентської молоді можуть мати велике значення для формування політики щодо підтримки мігрантів, зокрема студентів, в Україні та за її межами. Така політика може включати різні заходи, такі як підтримка університетів та навчальних закладів в прийомі та адаптації мігрантів, надання їм доступу до освіти та роботи, а також боротьба зі стигматизацією та дискримінацією.

Отже, дослідження міграційних настроїв студентської молоді під час російсько-української війни є актуальним і важливим завданням, що може сприяти розвитку наукового підходу до проблем міграції в Україні та підвищенню якості життя мігрантів-студентів.

Це цікаве та важливе дослідження, що має потенціал покращити умови життя мігрантів-студентів в Україні та сприяти їхній інтеграції в українське суспільство. Використання різноманітних методів дослідження дозволить отримати якісні та кількісні дані про міграційні настрої та проблеми, з якими стикаються мігранти-студенти. Розроблення рекомендацій щодо підвищення інтеграції мігрантів-студентів є важливим кроком у забезпеченні більш сприятливих умов для їхнього життя та навчання в Україні.

Соціальна проблема

Соціальна проблема у контексті міграційних настроїв студентської молоді під час російсько-української війни, полягає у визначенні та розумінні причин, які спонукають молодь до міграції, а також у належному розумінні наслідків цих міграційних процесів для суспільства в цілому.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням росії на Україну в 2022 році, багато українців були змушені залишити свої домівки та переселитись в інші частини України або навіть за кордон [Прибуткова,2011]. Це призвело до зміни демографічної ситуації в ряді регіонів, а також до соціальних та економічних проблем для самої молоді. Дослідження міграційних настроїв студентської молоді може допомогти визначити, наскільки великою є потреба у міграції, які фактори

спонукають молодь до міграції, а також які наслідки міграційних процесів для суспільства в цілому.

Дослідження також може допомогти у формуванні ефективної політики відносно міграції, яка забезпечить підтримку та інтеграцію мігрантів у нове середовище, забезпечення рівних прав та можливостей для всіх, а також зменшення соціальних та економічних нерівностей, які можуть виникати в результаті міграційних процесів.

Однією з соціальних проблем, яку можна дослідити у контексті міграційних настроїв студентської молоді під час російсько-української війни, є проблема інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у нових місцях проживання. Ця проблема пов'язана з тим, що багато людей були змушені залишити свої домівки та переїхати в інші регіони України, щоб уникнути наслідків війни. Інтеграція цих людей у нове середовище може бути складною, оскільки вони можуть зіткнутися з різними викликами, такими як недостатня житлова база, брак робочих місць та нестабільність економічної ситуації.

Крім того, мігранти можуть зіткнутися з негативними стереотипами та дискримінацією, які можуть виникати через їхні національність, мову та релігію. Це може створювати проблеми у взаємодії з місцевим населенням та утруднювати їхню інтеграцію в новому середовищі.

Дослідження міграційних настроїв студентської молоді може також допомогти виявити та з'ясувати причини та мотиви міграції серед молоді. Наприклад, дослідження може показати, що молоді люди мігрують через недостатність робочих місць та можливостей для освіти та кар'єри в регіоні, в якому вони проживають. Такі результати дослідження можуть допомогти виробити рекомендації та стратегії для вирішення цих проблем та поліпшення умов проживання молодих людей.

Крім того, дослідження міграційних настроїв студентської молоді може також допомогти визначити, як впливає війна на міграційні процеси в Україні. Наприклад, дослідження може виявити, що війна зумовлює зростання міграції

серед молоді та їхню тенденцію переїжджати у великі міста або навіть за кордон. Такі результати можуть допомогти у розробці політики та програм, які спрямовані на підтримку молоді та зменшення міграційної напруги в країні.

Отже, дослідження міграційних настроїв студентської молоді під час Російсько-української війни може розкрити важливі соціальні проблеми, такі як проблема інтеграції ВПО та вплив війни на міграційні процеси в країні. Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки стратегій та програм, спрямованих на підтримку молоді та зменшення соціальних напруг в країні.

Постановка проблеми

Проблема дослідження полягає у протиріччі між потребою у вивченні та розумінні впливу війни на міграційні настрої студентів та відсутністю глибокого, комплексного аналізу цієї проблеми.

У світлі змін, що відбулися в Україні протягом останніх років, студентська міграція стає критично важливою проблемою, яка впливає на різні аспекти соціального, економічного та політичного життя країни. Проте, попри її важливість, немає достатньої кількості наукових досліджень, що б прямо і комплексно аналізували це явище, його причини та наслідки, особливо в контексті військового конфлікту в Україні.

Таким чином, важливим є проведення наукового дослідження, що спрямоване на аналіз міграційних настроїв студентської молоді під час російсько-української війни. Дипломна робота має на меті вперше вивчити цю проблему у всій її складності, включаючи такі аспекти, як причини та мотиви міграції, процеси адаптації та інтеграції, а також довгострокові соціальні та економічні наслідки для країни.

Об'єктом дослідження є студентська молодь як соціально-демографічна група.

Предметом дослідження є міграційні настрої студентів.

Мета роботи – визначити міграційних настроїв студентської молоді в Україні в контексті російсько-української війни.

Завдання:

1. Дослідження досвіду та процесу адаптації студентів-мігрантів в умовах війни.
2. Розкрити фактори, що спонукають студентську молодь до міграційних настроїв під час російсько-української війни.
3. Встановити, що є головною метою виїзду студентів за межі країни.
4. Дослідити перспективи та уявлення студентської молоді щодо свого майбутнього, які формуються при розгляді можливості виїзду за кордон.
5. Встановити погляди студентської спільноти на власне майбутнє, у ситуації, коли вони продовжують працювати та проживати в Україні.
6. Виконати аналіз теоретичних аспектів міграції та його впливу на суспільство, розкрити термінологічні концепції, які використовуються в рамках дослідження.
7. Дослідити специфіку міграційних настроїв студентської молоді в Україні в контексті російсько-української війни, виявити основні фактори, що впливають на ці настрої, а також розкрити особливості сприйняття мігрантів українським суспільством.

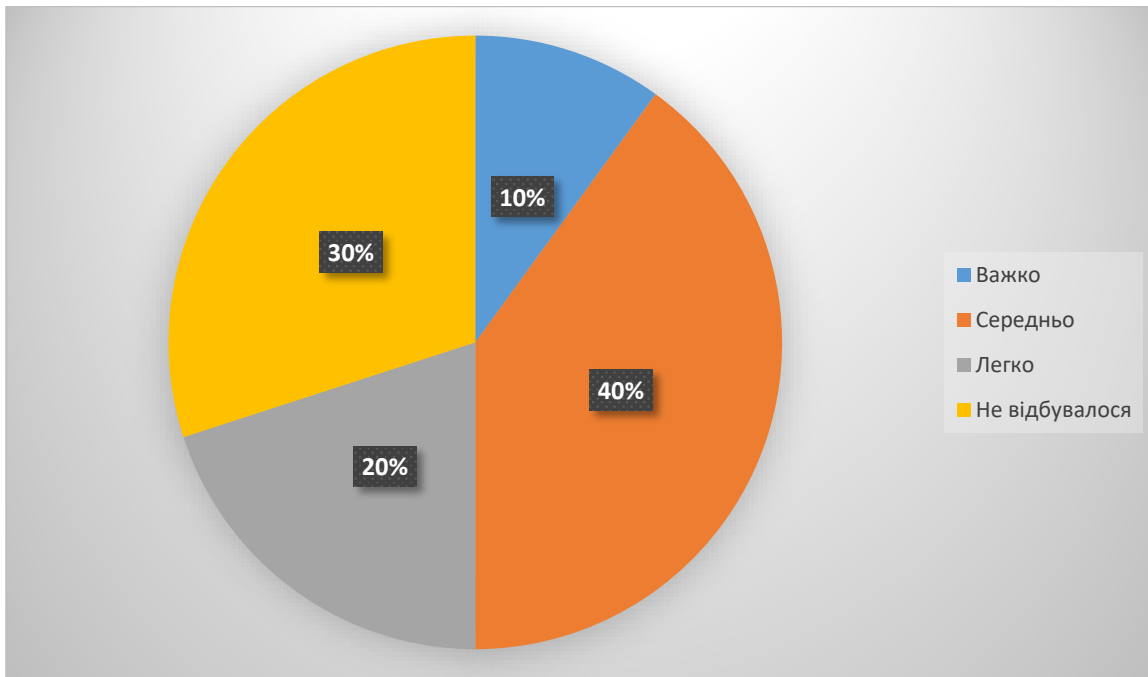
Гіпотези:

1. Міграційні настрої студентської молоді під час війни зумовлені бажанням самобереження .
2. Міграція студентів під час війни є наслідком прагнення продовжити освіту в стабільніших умовах за кордоном.
3. Виїзд студентів під час війни також пов'язаний зі стратегічним плануванням майбутнього, де вони бачать більш вигідні перспективи розвитку особистої та професійної кар'єри за межами України.

3.2. Аналіз міграційних настроїв студентської молоді під час російсько-української війни

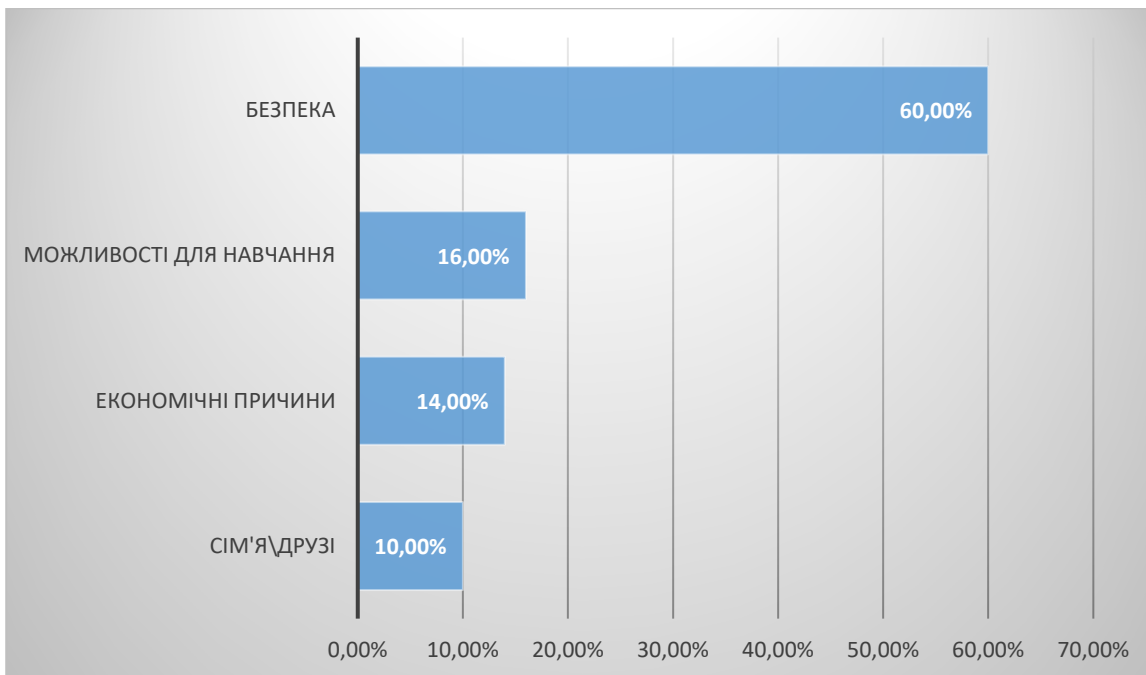
Результати анкетування, проведеного серед студентської молоді, а саме студенти бакалаврату та магістратури, під час російсько-української війни, відкривають детальний угляд у міграційні настрої цієї демографічної групи. Розглянувши відповіді на анкетування, ми можемо зробити кілька висновків щодо міграційних настроїв студентської молоді в Україні під час російсько-української війни. У дослідженні взяли участь 50 студентів, віком 21-26 років, з них 60% від 21 до 23 років і 40% від 24 до 26 років. Це характеризує нашу цільову групу як молодих людей, які перебувають в активній стадії навчання. Статева структура респондентів представлена переважно жінками (70% проти 30% чоловіків), що може вказувати на певні тенденції в міграційних настроях серед студентської молоді.

Загалом, більше половини опитаних студентів (60%) пережили переселення через військові дії в Україні. Це вказує на значний вплив війни на життєвий шлях цієї групи і підтверджує актуальність теми нашого дослідження. Варто відзначити, що рівень адаптації після переселення у респондентів варіювався: 40% вказали, що середньо адаптувалися, 20% – легко адаптувалися, 30% – не переселялися, і 10% – важко адаптувалися (рис. 1).

Рис. 1. Адаптація студентів після міграції

Розглядаючи мотиви для міграції, більшість респондентів (60%) вказали на безпеку як головну причину. Саме це й підтверджує нашу першу гіпотезу, у якій допускається, що міграційні настрої студентської молоді під час війни зумовлені бажанням самозбереження та покращенням умов життя через загрозу безпеки в Україні. Також варто зазначити, що (16%) опитаних вважають можливість для навчання однією з причин для переїзду, що підтверджує другу гіпотезу про те, що міграція студентів під час війни є наслідком прагнення продовжити освіту в стабільніших умовах за кордоном (рис. 2).

Рис. 2. Мотиви для міграції

Серед найчастіших проблем, з якими студенти стикалися під час адаптації, були мовний бар'єр (50%), фінансові проблеми (26%), проблеми з навчанням (14%) та відсутність соціальної підтримки (10%).

Не дивлячись на труднощі адаптації та мотиви міграції, значна частина опитаних студентів (76%) розглядає можливість повернення в Україну. Це свідчить про їхнє зв'язок з рідною країною та можливо про перспективу їхнього внеску в майбутнє України після закінчення війни.

Результати анкетування підтверджують нашу першу, другу та третю гіпотези. Більшість студентів переживають міграцію через бажання знайти безпеку, можливості для навчання та стратегічне планування майбутнього.

ВИСНОВКИ

Робота була присвячена вивченню міграційних настроїв студентської молоді під час російсько-української війни. Ми розглянули цю проблему з точки зору соціогуманітарного дискусу, теоретичних засад міграційних процесів та конкретного дослідження студентської молоді в контексті війни.

У першому розділі ми зосередилися на гуманітарному розумінні міграції та на її теоретичних засадах. Ми визначили ключові концепти, пов'язані з міграцією, та розглянули основні теоретичні підходи до вивчення цього явища.

У другому розділі ми спрямували нашу увагу на специфіку впливу війни на студентську молодь. Зокрема, ми досліджували психологічний стан та міграційні настрої студентів в контексті воєнного конфлікту. Нами було проведено аналіз різних досліджень, що стосувалися цієї теми, і встановлено зв'язок між війною та міграційними настроями студентів.

Третій розділ був присвячений проведенню власного соціологічного дослідження міграційних настроїв студентської молоді. Було розроблено програму дослідження, проведено анкетування та аналіз отриманих результатів. Результати дослідження показали, що головними причинами міграції для студентів є потреба в безпеці та прагнення до кращих умов життя. Водночас, більшість опитаних студентів висловили бажання повернутися в Україну після війни.

У цілому, дана робота допомогла нам глибше зрозуміти міграційні настрої студентської молоді в Україні під час війни. Вона показала важливість подальшого дослідження цієї проблеми та необхідність розробки ефективних стратегій для підтримки молоді в цей важкий період.

Визначено, що вплив війни на студентську молодь є багатоаспектним та включає в себе як прямі, так і непрямі впливи. Значна частина студентів зазнала безпосереднього впливу війни через переселення, що призвело до потреби в адаптації до нових умов життя і навчання. Це, в свою чергу, має важливе значення для формування міграційних настроїв серед молоді.

Результати нашого дослідження показують, що основні причини міграції студентів під час війни пов'язані з пошуком безпеки, кращих умов життя та навчання. Однак було виявлено, що, незважаючи на ці проблеми, більшість студентів прагне повернутися в Україну після війни.

На основі проведеного дослідження, можемо зробити висновок, що для вирішення проблеми масової міграції студентів відповідальні органи і інституції мають зосередитись на створенні безпечних і стабільних умов для життя та навчання. Особливу увагу слід приділити підтримці студентів-переселенців, наданню необхідної психологічної та соціальної допомоги. Робота підкреслює важливість подальших досліджень у цій сфері, що дозволять розробити більш ефективні стратегії підтримки студентської молоді в умовах війни.

Важливим елементом нашого дослідження є розуміння того, як війна формує самосприйняття студентів та їхнє ставлення до майбутнього. Студенти, що пережили війну, часто зазнають змін у своїх життєвих цінностях та відчутті себе як частини соціального устрою. Ці зміни можуть впливати на їхнє навчання, кар'єрні аспірації та загальну життєву орієнтацію.

Ми також звернули увагу на те, що війна створює додатковий стрес для студентів, який може негативно впливати на їхнє академічне досягнення та соціальне життя. Це, в свою чергу, може вплинути на їхнє самопочуття та відчуття власної цінності. В контексті війни, освіта також набуває додаткового значення. Для багатьох студентів, освіта стає шляхом до виживання, можливості забезпечити собі майбутнє, а також способом виразити себе та власні цінності. Незважаючи на перешкоди, з якими вони зіштовхуються, багато студентів продовжують боротися за своє право на освіту.

На даний момент, критично важливо продовжити досліджувати вплив війни на студентську молодь, а також досліджувати можливі стратегії для підтримки цієї важливої групи. Це допоможе нам зрозуміти, як ми можемо найкращим чином сприяти їх розвитку та благополуччю в таких викликаючих умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бортник Н., Єсімов С., Мороз Н. Міграційні процеси: поняття, сутність, сучасний стан. [Електронний ресурс] / Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://195.22.112.37/handle/ntb/44707>
2. Динаміка міграційних настроїв українців [Електронний ресурс]/ Соціологічна група «Рейтинг». 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_migracionnyh_nastroeniy_ukraincev.html
3. Закон України «Про імміграцію» №2491-III.–Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14>
4. Зміни в освітньому процесі на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей. [Електронний ресурс] / Міграційний профіль України (2018). – Режим доступу до ресурсу: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2018.pdf
5. Коваліско Н.В. Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених осіб в Україні: соціологічний дискурс [Текст] : монографія / Н. В. Коваліско, С. М. Бубняк ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2022. – 293 с.
6. Лібанова Е.М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. - 2018. - № 2. - С. 11-26.
7. Моніторинг соціально-економічних наслідків збройного конфлікту на сході України [Електронний ресурс]/ Київський міжнародний інститут соціології (2014-2016). – Режим доступу до ресурсу: https://censs.org/wp-content/uploads/2021/05/FBA_CENSS-Report_UKR_11_print.pdf

8. Малиновська О.А. Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку [Електронний ресурс] /О. Малиновська - К.: НІСД, 2010– Режим доступу до ресурсу:

https://scholar.google.com.ua/scholar?cluster=917981579178551257&hl=ru&as_sdt=2005&scioldt=0,5

9. Прибиткова І. М. Сучасні міграційні процеси в Україні / І. Прибиткова [Електронний ресурс] /Безпека документів та міграційна політика: висновки та рекомендації міжнародних робочих груп для України. – К.: Європа без бар'єрів, 2011. – С. 9-30. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.slideshare.net/EWBUkraine/ss-62656314>

10. Понад 8 мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними особами: звідки та куди їхали найбільше [Електронний ресурс] /The Villtge – Режим доступу до ресурсу: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/325849-bilshe-8-milyoniv-ukrayintsiv-stali-vnutrishno-peremischenimi-osobami-zvidki-ta-kudi-yihali-naybilshe>

11. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять[Електронний ресурс] / Політичний менеджмент, 2006. – № 2. – С. 127-139. – Режим доступу до ресурсу:https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/rovenchak_vyznachennia.pdf

12. Ровенчак О.А. Міжнародна міграція : теорія та практика [Електронний ресурс]/ монографія / О. А. Ровенчак, В. В. Володько. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015 – Режим доступу до ресурсу: https://www.academia.edu/11962311/%D0%A0%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%87%D0%B0%D0%BA_%D0%9E_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%8C%D0%BA%D0%BE_%D0%92_%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%BC%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0

13. Слюсаревський М.М. Психологія міграції : навчальний посібник [Електронний ресурс]/ М. Слюсаревський, О. Блинова: Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. – 244 с. – Режим доступу до ресурсу:

http://www.ispp.org.ua/backup_ispp/1423057032.pdf

14. Типи міграції: оновлене бачення класифікації. [Електронний ресурс]/ Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – Режим доступу до ресурсу:

https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/2.pdf

15. Токар П. Ціннісні орієнтири студентської молоді щодо міграції та інших глобальних викликів напередодні російсько-української війни (за результатами соціологічного дослідження). [Електронний ресурс] / Міжн. наук. вісник: збірник наукових праць. 2021. – №1-2. – С. 249-261. – Режим доступу до ресурсу:

https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/43684/1/%d0%9f%d0%b5%d1%82%d1%80%d0%be%20%d0%a2%d0%be%d0%ba%d0%b0%d1%80%2c%20_28%20%282%29-89-97.pdf

16. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь [Електронний ресурс] / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2018. – 396 с. URL: – Режим доступу до ресурсу: https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf.

17. Bilan Y. Migration of the Ukrainian population: Economic, institutional and sociocultural factors [Електронний ресурс] / Yuriy Bilan. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://hdl.handle.net/10419/182426>

18. International Organization for Migration. [Електронний ресурс]/ Important Updates. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.iom.int/key-migration-terms>

19. Refugees Operational Portal. [Електронний ресурс]/ Ukraine Data Explorer – Режим доступу до ресурсу:

https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.247971463.1612703358.1653514650-424299937.1651862003

20. UNdata. – Режим доступу до ресурсу:

<http://data.un.org/Glossary.aspx?q=longterm%20migrant>

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета дослідження

«Міграційні настрої студентської молоді під час війни»

Дякуємо, що приймаєте участь у нашому дослідженні, метою якого є вивчення міграційних настроїв студентської молоді під час російсько-української війни та виявлення причин, що стоять в основі цих настроїв. Ваші відповіді допоможуть нам отримати цінні уявлення про цю проблематику. Будь ласка, заповніть анкету нижче. Всі відповіді будуть оброблені конфіденційно і використані тільки для наукових цілей.

Шановний учасник! Будь ласка, заповніть наступну інформацію:

1. *Вкажіть свій вік:*

- А) 18-20
- Б) 21-23
- В) 24-26
- Г) 26 і більше

2. *Вкажіть свою стать:*

- А) Чоловіча
- Б) Жіноча
- В) Інша

3. *Вкажіть свій курс та спеціальність у вищому навчальному закладі:*

(Відкрите поле для відповіді)

4. *Чи зазнавали ви переселення з-за військових дій в Україні?*

- А) Так
- Б) Ні

5. *Як ви оцінюєте свій досвід адаптації після переселення (якщо це відбулося)?*

- А) Важко
- Б) Середньо
- В) Легко
- Г) Не відбувалося

6. *Які головні причини, на вашу думку, спонукають студентів переїжджати в інші країни під час війни? (Можливі кілька відповідей)*

- А) Економічні причини
- Б) Безпека
- В) Можливості для навчання
- Г) Сім'я/друзі вже в іншій країні
- Д) Інше (вказіть)

7. *Яка ваша основна мета, якщо ви плануєте переїхати в іншу країну?*

- А) Здобуття вищої освіти
- Б) Знайти роботу
- В) Безпека
- Г) Не планую
- Д) Інше (вказіть)

8. *Як ви уявляєте своє майбутнє, якщо ви вирішите переїхати в іншу країну?*

(Відкрите поле для відповіді)

9. *Як ви бачите своє майбутнє, якщо ви залишитесь жити і працювати в Україні?*

(Відкрите поле для відповіді)

10. *Які країни є найбільш привабливими для вас для переїзду, і чому?*

(Відкрите поле для відповіді)

11. *Які труднощі ви стикалися під час адаптації на новому місці (якщо ви переїхали)?*

- А) Мовний бар'єр
- Б) Відсутність соціальної підтримки
- В) Фінансові проблеми
- Г) Проблеми з навчанням/працею
- Д) Інше (вказіть)

12. *Які фактори ви вважаєте найважливішими для успішної інтеграції мігрантів-студентів в українське суспільство?*

- А) Мовна підтримка
- Б) Освітня підтримка
- В) Соціальна підтримка
- Г) Фінансова підтримка
- Д) Інше (вказіть)

13. *Чи розглядаєте ви можливість повернення в Україну, якщо ви вирішили переїхати?*

- А) Так
- Б) Можливо
- В) Ні

Додаток Б

Логічна структура анкети

Блок 1. Базова інформація про респондента.		
Вкажіть свій вік	А) 18-20 Б) 21-23 В) 24-26 Г) 26 і більше	Ординальна
Вкажіть свою стать	А) Чоловіча Б) Жіноча В) інша	Номінальна
Вкажіть свій курс та спеціальність у вищому навчальному закладі	Коротка відповідь	Номінальна
Блок 2. Вплив військових дій.		
Чи зазнавали ви переселення через військові дії в Україні	А) Так Б) Ні	Номінальна
Як ви оцінюєте свій досвід адаптації після переселення(якщо це відбулося)	А) Важко Б) Середньо В) Легко Г) Не відбулося	Ординальна
Блок 3. Міграційні настрої		
Які головні причини, на Вашу думку, спонукають студентів переїжджати в інші країни під час війни?	Коротка відповідь	Номінальна
Яка Ваша основна мета, якщо ви плануєте переїхати в іншу країну?	А) Здобуття вищої освіти Б) Знайти роботу В) Безпека Г) Не планую Д) Інше	Номінальна
Блок 4. Візії майбутнього		
Як ви уявляєте своє майбутнє, якщо вирішите переїхати в іншу країну	Коротка відповідь	Номінальна
Як ви бачите своє майбутнє, якщо ви залишитеся жити й працювати в Україні?	Коротка відповідь	Номінальна
Які країни є найбільш привабливими для Вас для переїзду й чому?	Коротка відповідь	Номінальна
Блок 5. Досвід адаптації		
З якими труднощами ви стикалися під час адаптації на новому місці(якщо ви переїхали)?	А) Мовний бар'єр Б) Відсутність соціальної підтримки В) Фінансові проблеми Г) Проблеми з навчанням Д) Інше	Номінальна
Блок 6.Інтеграція мігрантів		

<p>Які фактори ви вважаєте найважливішими для успішної інтеграції мігрантів – студентів в українському суспільстві?</p>	<p>А) Мовна підтримка Б) Освітня підтримка В) Соціальна підтримка Г) Фінансова підтримка Д) Інше</p>	<p>Номінальна</p>
<p>Чи розглядаєте Ви можливість повернення в Україну, якщо Ви вирішили переїхати?</p>	<p>А) Так Б) Можливо В) Ні</p>	<p>Намінальна</p>

Додаток В

Операціоналізація головних понять

